

ВВЕДЕННЯ

Військова служба є державною службою особливого характеру, яка полягає у професійній діяльності придатних до неї за станом здоров'я і віком громадян України, пов'язаній із захистом Вітчизни.

З метою зміцнення законності та правопорядку у Збройних Силах та інших військових формуваннях України, боротьби з адміністративними військовими правопорушеннями та кримінальними військовими правопорушеннями (злочинами) разом із засобами виховання, переконання і в поєднанні з ними застосовуються передбачені законодавством заходи державного примусу.

Одними з таких примусових заходів є настання адміністративної та кримінальної відповідальності військовослужбовців за вчинення військових адміністративних та кримінальних правопорушень (злочинів) і, як наслідок, застосування покарання за скоєні правопорушення.

До актів законодавства, що регулює порядок попередження, виявлення, припинення, розгляду (розслідування) правопорушень (злочинів) у воєнній сфері, порядок накладення та відбування покарань за вчиненні правопорушення (злочини), зокрема, відносяться:

- Кодекс України про адміністративні правопорушення;
- Кримінальний кодекс України;
- Кримінальний процесуальний кодекс України;
- Кримінально-виконавчий кодекс України;
- Закон України № 3099-III від 07 березня 2002 року «Про Військову службу правопорядку у Збройних Силах України»;
- Закон України № 551-XIV від 24 березня 1999 року «Про Дисциплінарний статут Збройних Сил України».

Важлива роль в правовому регулюванні порядку і умов утримання засуджених, узятих під варту та затриманих військовослужбовців, порядку відбування покарання засуджених військовослужбовців у виді тримання в дисциплінарному батальйоні тощо, належить нормативно-правовим актам Міністерства оборони України, яке відповідно до Положення про Міністерство оборони України, затвердженого указом Президента України № 406/2011 від 06 квітня 2011 року, наряду з іншими завданнями:

- затверджує інструкцію про порядок відбування покарання засуджених військовослужбовців у вигляді тримання в дисциплінарному батальйоні;
- здійснює нормативно-правове регулювання порядку оформлення матеріалів про адміністративні правопорушення;
- здійснює відповідно до законодавства правовий і соціальний захист військовослужбовців, резервістів Збройних Сил України, військовозобов'язаних, призваних на збори, членів їх сімей та працівників Збройних Сил України.

До нормативно-правових актів Міністерства оборони України в регулювання зазначених правовідносин відносяться, зокрема:

- наказ Міністерства оборони України № 82 від 15 березня 2004 року «Про затвердження Інструкції про порядок проведення службового розслідування у Збройних Силах України»;
- наказ Міністерства оборони України № 567 від 29 листопада 2004 року «Про затвердження Інструкції про порядок відбування покарання засуджених військовослужбовців у виді тримання в дисциплінарному батальйоні»;
- наказ Міністерства оборони України № 62 від 07 лютого 2012 року «Про затвердження Інструкції про порядок організації патрульно-постової служби Військовою службою правопорядку у Збройних Силах України»;

— наказ Міністерства оборони України № 444 від 02 липня 2013 року «Про затвердження Інструкції про порядок надання доповідей і донесень про події, кримінальні правопорушення, адміністративні корупційні правопорушення, порушення військової дисципліни та їх облік у Міністерстві оборони України та Збройних Силах України;

— наказ Міністерства оборони України № 656 від 26 вересня 2013 року «Про затвердження Інструкції про порядок і умови утримання засуджених, узятих під варту та затриманих військовослужбовців»;

— наказ Міністерства оборони України № 712 від 07 жовтня 2014 року «Про затвердження Інструкції з організації несення служби черговими змінами охорони і конвоювання підрозділів Військової служби правопорядку у Збройних Силах України та конвоювання засуджених, узятих під варту та затриманих військовослужбовців».

05 березня 2015 року набрав чинності Закон України № 158-VIII від 05 лютого 2015 року «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення відповідальності військовослужбовців, надання командирам додаткових прав та покладення обов'язків в особливий період», яким були внесені зміни:

1. В Кодекс України про адміністративні правопорушення, зокрема:

— статтю 15 було доповнено частиною п'ятою такого змісту: «Військовослужбовці за вчинення військових адміністративних правопорушень несуть відповідальність, передбачену главою 13-Б цього Кодексу, за умови, якщо ці правопорушення не тягнуть за собою кримінальну відповідальність»;

— частину першу статті 24, яка визначає види адміністративних стягнень, було доповнено пунктом 8, який передбачає застосування такого адміністративного стягнення за вчинення окремих військових адміністративних правопорушень, як арешт з утриманням на гауптвахті;

— главу 3 було доповнено статтею 32-1 «Арешт з утриманням на гауптвахті» такого змісту: «Арешт з утриманням на гауптвахті встановлюється і застосовується лише у виключних випадках за окремі види військових адміністративних правопорушень на строк до десяти діб. Арешт з утриманням на гауптвахті призначається районним, районним у місті, міським чи міськрайонним судом (суддею). Арешт з утриманням на гауптвахті не може застосовуватися до військовослужбовців-жінок»;

— кодекс було доповнено главою 13-Б «Військові адміністративні правопорушення» (статті 172-¹⁰ — 172-²⁰).

2. В Кримінальний кодекс України, зокрема:

— частину першу статті 62, яка визначає військовослужбовців, яким призначається покарання у вигляді тримання в дисциплінарному батальйоні, крім військовослужбовців строкової служби, було доповнено військовослужбовцями, які проходять військову службу за контрактом, особами офіцерського складу, які проходять кадрову військову службу, особами офіцерського складу, які проходять військову службу за призовом, військовослужбовцями, призваним на військову службу під час мобілізації, на особливий період (крім військовослужбовців-жінок).

3. В Статут внутрішньої служби Збройних Сил України, затверджений Законом України «Про Статут внутрішньої служби Збройних Сил України», який було доповнено статтею 22-1 такого змісту: «Командир (начальник) в умовах особливого періоду, в тому числі в умовах воєнного стану чи бойовій обстановці, з метою затримання військовослужбовця, який вчиняє діяння, що підпадає під ознаки злочину, пов'язаного з непокірою, опором чи погрозою начальнику, застосуванням насильства, самовільним залишенням бойових позицій та визначених місць дислокації військових частин (підрозділів) у районах виконання бойових завдань, має право особисто застосовувати заходи фізичного впливу без спричинення шкоди здоров'ю військовослужбовця та спеціальні засоби, достатні для припинення протиправних дій. У бойовій обстановці ко-

мандир (начальник) може застосувати зброю чи віддати підлеглим наказ про її застосування, якщо в інший спосіб неможливо припинити злочин, при цьому не заподіюючи смерті військовослужбовцю. У разі якщо дозволяють обставини, командир (начальник) перед застосуванням заходів фізичного впливу, спеціальних засобів або зброї повинен голосом чи пострілом угору попередити про це особу, проти якої можуть бути застосовані такі заходи».

4. В Закон України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей», пункт 12 статті 14 якого було викладено в такій редакції: «Військовослужбовець строкової військової служби, військовослужбовець, який проходить військову службу за контрактом, особа офіцерського складу, яка проходить кадрову військову службу, особа офіцерського складу, яка проходить військову службу за призовом, військовослужбовець, призваний на військову службу під час мобілізації, на особливий період (крім військовослужбовців-жінок), якого засуджено до тримання в дисциплінарному батальйоні військовослужбовців, та члени його сім'ї права на пільги не втрачають».

5. В Дисциплінарний статут Збройних Сил України, затверджений Законом України «Про Дисциплінарний статут Збройних Сил України», статтю 6 якого після частини третьої було доповнено новою частиною такого змісту: «Командир зобов'язаний вжити заходів щодо затримання підлеглого при вчиненні або здійсненні ним замаху на вчинення злочину чи безпосередньо після вчинення злочину, пов'язаного із непокорю, опором чи погрозою начальнику, застосуванням насильства, самовільним залишенням військової частини або місця служби, ухиленням від військової служби чи дезертирством, із негайним доставлянням затриманого до уповноваженої службової особи або вжити заходів щодо негайного повідомлення уповноваженої службової особи про затримання та місцезнаходження особи, яка підозрюється у вчиненні діяння з ознаками злочину».

Прийняття Закону № 158-VIII було обумовлено необхідністю забезпечення правопорядку і військової дисципліни у Збройних Силах України в умовах особливого періоду, оскільки мали місце неодинокі випадки грубого порушення військової дисципліни. Зокрема, набуло поширення вживання алкогольних напоїв у місцях злагодження бойових підрозділів та районах введення антитерористичної операції військовослужбовцями Збройних Сил України, які призовані під час часткової мобілізації. Крім того, з початком оголошення мобілізації самовільно залишили військові частини або місця служби понад 10 тисяч військовослужбовців. Також виявлено факти непокори чи невиконання наказів стосовно понад 2 тисяч військовослужбовців. Така ситуація негативно впливала на обороноздатність держави та авторитет Збройних Сил України.

Відповідно до Закону України № 194-VIII від 12 лютого 2015 року «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо посилення відповідальності за окремі військові злочини», який набрав чинності 05 березня 2015 року, статті 402-405, 407-411, 413, 418-421, 425, 426, 428, 435 Розділу XIX «Злочини проти встановленого порядку несення військової служби (військові злочини) Кримінального кодексу України були викладені в новій редакції.

Метою прийняття Закону № 194-VIII було посилення кримінальної відповідальності військовослужбовців за вчинення окремих військових злочинів в умовах особливого періоду. Закон № 194-VIII був прийнятий на виконання положень підпункту «з» пункту 1 рішення Ради національної безпеки і оборони України від 04 листопада 2014 року «Про невідкладні заходи із забезпечення державної безпеки», введеного в дію Указом Президента України № 880 від 14 листопада 2014 року, згідно з яким Кабінету Міністрів України було доручено підготувати законодавчі пропозиції щодо посилення відпо-

відальності за злочини проти встановленого порядку несення військової служби (військові злочини).

07 квітня 2015 року Верховна Рада України прийняла Закон України № 290-VIII «Про внесення зміни до Кримінального кодексу України щодо перевищення військовою службовою особою влади чи службових повноважень», який набрав чинності 26 квітня 2015 року. Зазначеним Законом Кримінальний кодекс України було доповнено статтею 426-1 «Перевищення військовою службовою особою влади чи службових повноважень».

Прийняття Закону № 290-VIII було викликане наступним. Так, Законом України № 746-VII від 21 лютого 2014 року «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України щодо імплементації до національного законодавства положень статті 19 Конвенції ООН проти корупції» у Кримінальному кодексі України змінено підстави кримінальної відповідальності та виключено ряд статей, що передбачали відповідальність за окремі службові злочини. Основною метою Закону № 746-VII було приведення національного кримінального законодавства у відповідність з вимогами Конвенції ООН проти корупції від 31 жовтня 2003 року, яка ратифікована та набула чинності в Україні з 01 січня 2010 року. З набуттям чинності Законом № 746-VII із Кримінального кодексу України було виключено ряд статей, зокрема й статтю 424 «Перевищення військовою службовою особою влади чи службових повноважень». Саме з метою забезпечення невідворотності покарання за вчинення злочинів зазначеної категорії, попередження вчинення нових злочинів, зміцнення правопорядку у військових формуваннях держави, Кримінальний кодекс України і був доповнений статтею 426-1, яка передбачає відповідальність за перевищення військовою службовою особою дисциплінарної влади стосовно підлеглого, що виявилось в завданні побоїв чи вчиненні іншого насильства.

Для забезпечення правопорядку і військової дисципліни серед військовослужбовців Збройних Сил України у місцях дислокації військових частин, у військових навчальних закладах, установах та організаціях, військових містечках, на вулицях і в громадських місцях, для запобігання злочинам, іншим правопорушенням у Збройних Силах України, їх припинення, для захисту життя, здоров'я, прав і законних інтересів військовослужбовців, військовозобов'язаних під час проходження ними зборів, працівників Збройних Сил України, а також для захисту майна Збройних Сил України від розкрадання та інших протиправних посягань, а так само для участі у протидії диверсійним проявам і терористичним актам на військових об'єктах, діє Військова служба правопорядку у Збройних Силах України — спеціальне правоохоронне формування у складі Збройних Сил України.

Основні завдання, організація та принципи діяльності Військової служби правопорядку у Збройних Силах України, права, обов'язки, заходи соціального і правового захисту та відповідальність її військовослужбовців визначені Законом України № 3099-III від 07 березня 2002 року «Про Військову службу правопорядку у Збройних Силах України», який набрав чинності 09 квітня 2002 року.

Військовослужбовцям Служби правопорядку під час виконання покладених на них завдань надається право, зокрема:

— перевіряти у військовослужбовців і військовозобов'язаних під час проходження ними зборів, а на території військових частин (військових об'єктів) також в інших осіб документи, що посвідчують їх особу, та інші документи, необхідні для з'ясування питань, що належать до компетенції Служби правопорядку, а також у разі підозри їх у вчиненні злочинів чи інших правопорушень;

— викликати зазначених осіб для дачі пояснень у справах про правопорушення, що знаходяться в її провадженні;

— затримувати і тримати військовослужбовців Збройних Сил України та інших військових формувань, утворених відповідно до законів України, військовозобов'язаних

під час проходження ними зборів на гауптвахтах Служби правопорядку з метою застосування тимчасового запобіжного заходу, крім випадків, визначених військовими статутами Збройних Сил України, на строки, встановлені законом:

а) підозрюваних у вчиненні злочину, обвинувачених (підсудних), які переховуються від органів досудового розслідування або суду, засуджених, які ухиляються від виконання кримінального покарання;

б) які вчинили дії, що створюють реальну загрозу для оточуючих, або які виявили непокору законній вимозі військовослужбовця Служби правопорядку;

— відповідно до вимог Закону № 3099-III та інших законів України проводити особистий огляд або обшук затриманих осіб, огляд речей, що знаходяться при них, транспортних засобів і вилучати документи та предмети, що можуть бути речовими доказами або є небезпечними для оточуючих;

— складати протоколи про адміністративні правопорушення стосовно військовослужбовців у випадку та в порядку, передбачених законами України, а також у разі вчинення адміністративних правопорушень іншими особами, які знаходяться на території військових частин (військових об'єктів);

— у випадках та в порядку, передбачених Кодексом України про адміністративні правопорушення, передавати матеріали про адміністративні правопорушення на розгляд органів (посадових осіб), уповноважених розглядати справи про такі адміністративні правопорушення;

— вести облік кримінальних та інших правопорушень у Збройних Силах України та проводити періодичні звірки з даними відповідних прокуратур;

— у невідкладних випадках, пов'язаних із врятуванням життя людей та майна чи з безпосереднім переслідуванням осіб, яких застали на місці вчинення злочину, заходити в жилі та інші приміщення, що належать громадянам, на територію і в приміщення державних органів, підприємств, установ і організацій незалежно від форми власності з наступним повідомленням про це прокурора протягом 24 годин;

— в установленому порядку входити на територію та в приміщення військових частин та оглядати їх;

— входити на військові об'єкти та ділянки місцевості, що охороняються вартами, з метою припинення злочинів, переслідування військовослужбовців та інших осіб, які підозрюються у вчиненні злочину, з дозволу осіб, яким варти підпорядковані, та в присутності чергового військової частини або його помічника;

— перебувати на військових об'єктах, території і в приміщеннях військових частин у встановленому законами порядку для забезпечення безпеки військовослужбовців та інших громадян, попередження чи припинення злочину, виявлення і затримання осіб, які його вчинили;

— отримувати на письмовий запит від військових частин, а також від підприємств, установ і організацій, незалежно від їх підпорядкування і форми власності, у тому числі від громадських організацій, відомості, необхідні у справах про злочини та у зв'язку з матеріалами про правопорушення, що знаходяться у провадженні Служби правопорядку;

— відповідно до своєї компетенції у разі необхідності тимчасово обмежувати або забороняти доступ військовослужбовців та інших осіб на окремі ділянки місцевості чи об'єкти для забезпечення державної таємниці, громадського порядку і безпеки, охорони життя і здоров'я людей, збереження речових доказів;

— під час проведення заходів щодо затримання осіб, які підозрюються у вчиненні злочину, а також при обставинах, що загрожують життю і здоров'ю людей, обмежувати або забороняти рух транспорту і пішоходів на окремих ділянках вулиць та автомобільних доріг, зупиняти і оглядати з цією метою транспортні засоби, перевіряти у водіїв документи на право користування та керування ними;

— зупиняти військові транспортні засоби Збройних Сил України та інших військових формувань, утворених відповідно до законів України, у разі порушення їх водіями правил дорожнього руху, за наявності ознак, що свідчать про технічну несправність транспорту або забруднення ним довкілля, а також відомостей про те, що він використовується з протиправною метою чи не за призначенням, з метою їх огляду і перевірки у водіїв документів на право користування та керування транспортними засобами, дорожніх листів, відповідності вантажів, що перевозяться, товарно-транспортним документам;

— затримувати та відстороняти від керування військовими транспортними засобами осіб, які перебувають у стані алкогольного або наркотичного сп'яніння, а також тих, які не мають документів на право керування або користування транспортними засобами, вживати щодо водіїв інші заходи, передбачені законодавством;

— у межах своєї компетенції та у встановленому законом порядку вилучати у військовослужбовців та інших осіб, які незаконно перебувають на території військової частини або військового об'єкта чи здійснюють протиправні дії, предмети і речі, заборонені або обмежені в обігу, а також документи з ознаками підробки і передавати їх відповідним органам виконавчої влади.

Військову службу правопорядку Збройних сил України передбачається реформувати у військову поліцію. З цією метою представники Головного управління Військової служби правопорядку обмінялися досвідом роботи з групою експертів канадської військової делегації, яка перебувала з робочим візитом в Україні в грудні 2014 році.

Уточнений список телефонів довіри структурних підрозділів Військової служби правопорядку у Збройних Силах України

Військової служби правопорядку ЗС України Головного управління Військової служби правопорядку ЗС України

1. Оперативний черговий	+38(044) 244-08-01 (факс) (цілодобово)
2. Черговий Головного управління	+38(044) 456-41-28 (факс) (цілодобово)
3. Управління провадження та контролю дізнання	+38(044) 280-16-19 (9.00-18.00)

Центрального управління Військової служби правопорядку (по м. Києву і Київській області)

1. Оперативний черговий	+38(044) 280-20-83 (факс) (цілодобово)
2. Відділ провадження та контролю дізнання	+38(044) 280-16-19 (9.00-18.00)

Білоцерківське зональне відділення Військової служби правопорядку

1. Оперативний черговий	+38(04563) 5-26-21 (цілодобово)
3. Начальник штабу Зв ВСП	+38(04563) 5-26-20 (факс) (9.00-18.00)

Західне територіальне управління Військової служби правопорядку (м. Львів)

1. Оперативний черговий	+38(032) 235-86-23 (цілодобово)
2. Відділ провадження та контролю дізнання	+38(032) 239-82-24 (9.00-18.00)

Вінницький зональний відділ Військової служби правопорядку

1. Оперативний черговий	+38(0432) 26-52-80 (цілодобово)
2. Начальник ЗВ ВСП	+38(0432) 27-56-62 (9.00-18.00)

З М І С Т

— ВВЕДЕННЯ	3
— ВІЙСЬКОВІ АДМІНІСТРАТИВНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ	10
— ВІЙСЬКОВІ КРИМІНАЛЬНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ (ЗЛОЧИНИ)	15
— Закон України № 3099-III від 07 березня 2002 року «Про Військову службу правопорядку у Збройних Силах України»	31
— Закон України № 551-XIV від 24 березня 1999 року «Про Дисциплінарний статут Збройних Сил України»	43
— Постанова Кабінету Міністрів України № 83 від 18 січня 2003 року «Про затвердження Правил застосування спеціальних засобів військовослужбовцями Військової служби правопорядку у Збройних Силах України під час здійснення службових обов'язків»	67
— Наказ Міністерства оборони України № 62 від 07 лютого 2012 року «Про затвердження Інструкції про порядок організації патрульно-постової служби Військовою службою правопорядку у Збройних Силах України».	72
— Наказ Міністерства оборони України № 712 від 07 жовтня 2014 року «Про затвердження Інструкції з організації несення служби черговими змінами охорони і конвоювання підрозділів Військової служби правопорядку у Збройних Силах України та конвоювання засуджених, узятих під варту та затриманих військовослужбовців».	130
— Наказ Міністерства оборони України № 567 від 29 листопада 2004 року «Про затвердження Інструкції про порядок відбування покарання засуджених військовослужбовців у виді тримання в дисциплінарному батальйоні»	171
— Наказ Міністерства оборони України № 656 від 26 вересня 2013 року «Про затвердження Інструкції про порядок і умови утримання засуджених, узятих під варту та затриманих військовослужбовців»	188
— Наказ Міністерства оборони України № 82 від 15 березня 2004 року «Про затвердження Інструкції про порядок проведення службового розслідування у Збройних Силах України»	242
— Наказ Міністерства оборони України № 444 від 02 липня 2013 року «Про затвердження Інструкції про порядок надання доповідей і донесень про події, кримінальні правопорушення, адміністративні корупційні правопорушення, порушення військової дисципліни та їх облік у Міністерстві оборони України та Збройних Силах України	247

Примітка: закони, кодекси, постанова Кабінету Міністрів України, накази Міністерства оборони України, які наведені в даному посібнику та додані до нього, використані з офіційних сайтів Верховної Ради України, Кабінету Міністрів України, Міністерства оборони України.